

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Султонзода Тоҷибой Султонӣ дар мавзӯи «Камолуддин Ҳусайни Хоразмӣ ва суннатҳои шарҳнависӣ бар «Маснавии маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01.- Адабиёти тоҷик

Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ аз бузургтарин суҳанварони таърихи адабиёти форсии тоҷикӣ ба ҳисоб рафта, «Маснавии маънавӣ»-и ӯ ҳамчун яке аз шоҳкориҳои беназири адабиёти ирфонӣ шуҳрати ҷаҳонӣ пайдо намудааст.

Душвории маърифат ва фаҳми ин асар боис шудааст, ки бисёре аз донишмандон ва шорҳои ба шарҳи он иқдом намојанд. Агарчи шарҳу тафсири «Маснавии маънавӣ» ханӯз аз замони зиндагии суҳанвар оғоз шуда ва то имрӯз аз ҷониби шорҳои асримиёнагӣ ва муосир беш аз сад адад шарҳнома навишта шудааст, то ҳол арзиши илмӣ ин шарҳномаҳо ба таври алоҳида ва боиста мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Рисолаи доктории Султонзода Тоҷибой Султонӣ, ки ба таҳқиқи густардаи шурӯҳи «Маснавии маънавӣ» ва муайян намудани арзиши илмӣ онҳо дар мисоли қадимтарин шарҳи он- «Ҷавоҳир-ул-асрор ва завоҳир-ул-анвор»-и Камолуддин Ҳусайни Хоразмӣ бахшида шудааст, аз кӯшишҳои аввалин дар таҳқиқи ин мавзӯ мебошад.

Аз автореферати диссертатсия маълум мегардад, ки он аз муқаддимаи муфассал, ҷаҳор боб, фаслҳои ҷудогона, хулоса ва китобнома иборат мебошад. Муаллиф дар муқаддима дар бораи мубрамияти мавзӯ ва дараҷаи таҳқиқ, ҳадафи асосӣ ва вазифаҳо, равиши таҳқиқ ва заминаи назарии он, навгониҳои илмӣ, арзиши илмӣ ва амалӣ, сарчашмаҳои таҳқиқ, нуктаҳои меҳварӣ барои дифоъ, қорқард ва татбиқи натиҷаҳои таҳқиқот суҳан намудааст, ки мутобиқ ба талабот аст. Диссертант ҳини баёни дараҷаи таҳқиқи мавзӯ дар баробари мақом ва маҳбубияти Мавлоно Балхӣ аз шурӯҳи маъруф ва муътабари «Маснавии маънавӣ», ки дар кишварҳои Ҳиндустон, Туркия ва Эрон нашр шудаанд, баҳс намуда, ба қадри лозим аз осор ва хидмати адабпажӯҳои ватаниву хориҷӣ ёд намудааст.

Султонзода Тоҷибой аз усули таҳқиқи муқоисавию таърихӣ, татбиқию қиёсӣ, матншиносӣ ва омӯрӣ истифода намуда, аз равиши таҳқиқи адабиётшиносон ва маснавишиносони маъруфи ватаниву

хориҷӣ, ба монанди Абдулҳусайни Зарринкӯб, Аннемари Шиммел, Абдулбоқии Гулпинорлӣ, Франклин Д. Луис, Тавфиқ Субҳонӣ, Бадеуззамони Фурӯзонфар, Абдулкарими Суруш, Мӯсои Насрӣ, Ҷалолуддини Ҳумоӣ, Расул Ҳодизода, Худой Шарифов, Абдулманнони Насриддин, Абдунабӣ Сатторзода, Носирҷон Салимӣ, Низомиддин Зоҳидӣ ва дахҳо нафари дигар пайравӣ намудааст.

Дастовардҳо ва навгонии рисола дар он аст, ки Султонзода Тоҷибой нахустин бор дар адабиётшиносии тоҷик ба омӯзишу таҳқиқи шурӯҳи «Маснавии маънавӣ»-и Мавлонои Балхӣ пардохта, дар баробари пайдоишу таҳаввул ва ташаккули шарҳнависӣ арзиши илмӣ ва мақому аҳаммияти шарҳномаҳоро муайян намудааст. Афзун бар ин, дар асоси сарчашмаҳои бозғатимоди илмӣ зиндагинома ва мероси боқимондаи Камолуддин Ҳусайни Хоразмиро баён сохта, ихтилофи назар ва иштибоҳоте, ки то ин замон байни адабиётшиносони ватаниву хориҷӣ мавҷуд буд, бо далелҳои раднопазир ислоҳ ва рафъ карда, чехраи аслии ин шорех ва суҳансарои номиро ба аҳли таҳқиқ маълум ва муаррифӣ намудааст.

Боби якуми рисола «Сайри таърихии шарҳнависӣ бар «Маснавии маънавӣ» унвон дошта, шомили се фасл мебошад. Дар фасли якуми боби мазкур диссертант аввал дар бораи нахустин шорехи «Маснавии маънавӣ» будани ҳуди Мавлонои Балхӣ ва аҳаммияти осори дигари суҳанвар, ба монанди «Ғазалиёти Шамс», «Мактубот», «Фихи мо фихи» дар шинохти маъниҳои нухуфтаи ин достони ирфонӣ суҳан намуда, сипас дар хусуси арзиши қадимтарин сарчашмаҳои дастрас, ба монанди рисолаи Фаредуни Сипаҳсолор, «Маноқиб-ул-орифин»-и Шамсуддин Муҳаммади Афлоқӣ, «Дақоик-ул-хақоик»-и Аҳмади Румӣ, «Интиҳонома»-и Султон Валад маълумот дода, хидмати беназири онҳоро дар маърифат ва шарҳи «Маснавии маънавӣ» баён кардааст.

Фасли дуюми боби якуми рисола «Оғози шарҳнависӣ бар «Маснавии маънавӣ» дар Мовароуннаҳру Хуросон» унвон дошта, соҳиби рисола дар бораи кӯхантарин шарҳномаҳои «Маснавии маънавӣ» - «Кунуз-ул-хақоик» ва «Ҷавохир-ул-асрор ва завоҳир-ул-анвор»-и Камолуддин Ҳусайни Хоразмӣ, «Рисолаи Ноия»-и Мавлоно Яъқуби Чархӣ ва шарҳи байтаи «Маснавӣ»-и Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомӣ маълумоти муфассал ва тоза медиҳад. Дар фасли сеюми боби мазкур муаллиф шурӯҳи «Маснавии маънавӣ»-ро аз лиҳози забон, ҳаҷм, анвоъ ва арзиш ба дастаҳо ҷудо намуда, перомони шурӯҳи форсӣ-тоҷикӣ, туркӣ, ҳиндӣ, арабӣ, англисӣ, шарҳҳои манзуму мансур, комил ва ғайрикомил ва шарҳҳое, ки танҳо ба "Найнома", ду байти аввал ва

достонҳои алоҳидаи «Маснавии маънавӣ» навишта шудаанд, маълумоти пураризиш додааст.

Боби дувуми рисола «Камолуддин Хусайни Хоразмӣ ва нақду таҳлили «Ҷавоҳир-ул-асрор»-и ӯ» ном дошта, дар бораи зиндагинома ва мероси боқии Камолуддин Хусайни Хоразмӣ, ҳамчун шоир дар қасидасароӣ Ҳоконии Шарвониро пайравӣ намудани ӯ ва дар баёни мазомину маонии ирфонӣ маҳорати беназир доштани ӯ, нусхаҳои мавҷудаи ин шарҳнома, баррасии мақолоти даҳгонаи муқаддимаи «Ҷавоҳир-ул асрор» ва иртиботи онҳо бо «Маснавии маънавӣ, роҳ ва равиши пешанамудаи Хоразмӣ дар шарҳу тафсири «Маснавии маънавӣ», сарчашмаҳои манзум ва мансури шарҳномаи мазкур маълумоти пурбаҳои илмӣ медиҳад.

Боби сеवуми диссертатсия «Шарҳнависӣ бар «Маснавии маънавӣ» дар Шибҳи қораи Ҳинд» ном дошта, аз панҷ фасл иборат аст ва ба таҳқику баррасии маъруфтарин шурӯҳи «Маснавии маънавӣ», ба монанди «Мукошифоти разавӣ»-и Муҳаммадризои Лоҳурӣ, «Асрор-ул-ғуюб»-и Ҳоҷа Айюби Порсо, «Маҳзан-ул-асрор»-и Валимуҳаммади Акбарободӣ, ки дар ин сарзамин таълиф гардидаанд, бахшида шудааст.

Боби чоруми диссертатсия «Шарҳҳои «Маснавӣ» дар Осиёи Сағир» унвон дошта, дар бораи мактаби шарҳнигории туркӣ бар «Маснавии маънавӣ», тарҷума ва шурӯҳи қисматҳои алоҳидаи «Маснавӣ», ки аз садаи ХУ оғоз шудаанд, шарҳи комили форсии Сурурӣ (ХУ1), шарҳи комили туркии Мустафо Шамъии Афандӣ (ХУ1), «Фотех-ул-абёт»-и Русухиддин Исмоили Анқаравӣ, талхису тафсири Юсуфи Синачок, «Гулшани тавҳид» - шарҳи манзуми 600 байти «Маснавӣ»-и Иброҳим Шохидии Муғлавӣ, хусусиятҳои фарқкунандаи шарҳҳои туркӣ аз шурӯҳи форсӣ ва аҳаммияти онҳо баҳс мекунад.

Дар қисмати хулоса диссертант натиҷаҳои таҳқиқоти хешро дар 25 банд баён намудааст, ки ҳамагӣ қобили пазириш мебошанд.

Автореферати диссертатсия дар баробари муҳассанот ва арзиши зиёди илмӣ ҳолӣ аз камбудӣ нест, ки ислоҳи онҳо ҳусни диссертатсияро афзун хоҳад кард:

1.Муаллиф дар бораи арзиши «Шарҳи кабири Анқаравӣ»-и Русухиддин Исмоили Анқаравӣ ба таври умумӣ маълумот дода бошад ҳам, онро мавриди таҳлил қарор надодааст. Хуб мешуд, ки дар фасли ҷудогона қимати аслии ин асар низ рӯнамо мегардид.

2.Тарзи навишти баъзе калимаҳо ба гунаи мухталиф оварда шудаанд, ки ислоҳ мевоҳанд, монанди густарда- густурда, Камолуддин-

Камолуддин, аҳамият- аҳаммият, ўзбек-ўзбак, Шаҳобиддин-Шаҳобуддин, муҳим-муҳимм ва ғ.

Ғалатҳои мазкур ислоҳшаванда буда, ҳусн ва арзиши диссертатсияро кам намеkunанд.

Забони автореферат низ ҳам дар асл ва ҳам дар қаринаи русӣ соддаю раван, равиши таҳқиқ ва хулосаҳои илмӣ муаллиф шоистаи қабул мебошанд. Натиҷаҳои таҳқиқи диссертант дар 3 монография ва 48 мақолаи илмӣ инъикос ёфтаанд, ки аз онҳо 16 мақола дар маҷаллаҳои дар қайди феҳристи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА-и Вазорати маориф ва илми Федератсияи Русия буда, 4 мақола дар хориҷи кишвар ба нашр расидаанд.

Бо боварӣ метавон гуфт, ки диссертатсияи доктории Султонзода Тоҷибой Султони дар мавзӯи «Камолуддин Ҳусайни Хоразмӣ ва суннатҳои шарҳнависӣ бар «Маснавии маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ» дар савияи баланди илмӣ таълиф гардида, ҷавобгӯи талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01.- Адабиёти тоҷик шоиста мебошад.

Доктори илмҳои филологӣ, ректори

МДТ «Донишқадаи давлатии

фарҳанг ва санъати

Тоҷикистон ба номи

Мирзо Турсунзода»

E-mail: nizomi73@mail.ru

Тел.: 992918714350

Низомӣ Мухриддин Зайниддин

Имзои Низомӣ Мухриддин Зайниддинро тасдиқ мекунам.

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсус

Ҳамидова З. Ҳ.